

**«ԼՂՀ (ԱՐՑԱԽԻ) 25-ԱՄՅԱ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ
ԱՐԴԻ ՄԱՐՏԱՅՐԱՎԵՐՆԵՐԸ»**

միջազգային երիտասարդական գիտաժողով
15-18 սեպտեմբերի 2016թ.
Արցախ (ԼՂՀ), ք.Ստեփանակերտ

ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

**«25-ЛЕТИЕ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ НКР
(АРЦАХА):
ДОСТИЖЕНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ»**

международная молодёжная конференция
15-18 сентября 2016г.
Арцах (НКР), г.Степанакерт

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

ԱԵԳՄՄ-ՕՄՍԱ
ԵՐԵՎԱՆ-ԵՐԵՎԱՆ
2016

*Հրատարակության է երաշխավորվել Ստեփանակերտի Մեսրոպ Մաշտոց
համալսարանի Գիտական խորհրդի որոշմամբ
Рекомендовано к публикации решением Ученого совета
Университета Месроп Маштоу э.Степанакерта*

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400
L 657

Խմբագրական խորհուրդ

ի.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադ. **Գ.Ս.Ղազինյան** (նախագահ), փ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ **Ա.Ս.Սանասյան**, հ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Մ.Ավանեսյան**, պ.գ.դ., պրոֆ. **Վ.Ռ.Բալայան**, ի.գ.դ. **Վ.Վ.Գրուզդե**, ի.գ.դ., պրոֆ. **Ա.Յ.Խաչատրյան**, ք.գ.դ., պրոֆ. **Մ.Մ.Սարգսյան**, ք.գ.դ. **Ս.Ս.Մինասյան**, տ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Լ.Սարգսյան**, պ.գ.թ., դոց. **Ն.Է.Բաղդասարյան**, ք.գ.թ., դոց. **Խ.Ս.Գալստյան**, տ.գ.թ., դոց. **Ե.Ռ.Հայրիյան**, ի.գ.թ. **Ա.Յ.Հարությունյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ա.Ա.Սանասյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ս.Գ.Պետիկյան**

Редакционная коллегия

д.ю.н., проф., акад. НАН РА **Г.С.Казинян** (председатель), д.ф.н., проф., член кор. НАН РА **А.С.Манасян**, д.п.н., проф. **Г.М.Аванесян**, д.и.н., проф. **В.Р.Балаян**, д.ю.н. **В.В.Груздев**, д.ю.н., проф. **А.Г.Хачатрян**, д.п.н., проф. **М.М.Маргарян**, д.п.н. **С.М.Минасян**, д.э.н., проф. **Г.Л.Саргсян**, к.и.н., доц. **Н.Э.Багдасарян**, к.п.н., доц. **Х.С.Галстян**, к.э.н., доц. **Е.Р.Айриян**, к.ю.н. **А.Г.Арутюнян**, к.ю.н., доц. **А.А.Манасян**, к.ю.н., доц. **С.Г.Петикян**

L 657 «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերի ժողովածու – Եր.: ԱԵԳՄՄ, 2016, 320 էջ:

Ժողովածուում ներառված են «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» խորագրով միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերը:

В сборнике включены материалы международной молодежной научной конференции «25-летие государственности НКР (Арцах): достижения и современные вызовы».

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400

ISBN 978-9939-1-0465-2

© Արցախի երիտասարդ գիտնականների և
մասնագետների միավորում, 2016

ԼՂՀ ՊԵՏԱԿԱՆԱԾԻՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ

Սուրեն ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի
քաղաքական կառավարման և քաղաքական
վերլուծության ամբիոնի ասպիրանտ
surenpetrosyan10@gmail.com

Գիտական ղեկավար՝ ք.գ.դ., պրոֆեսոր Մարիամ Մարգարյան

Հիմնավորված է մոտեցում համաձայն որի ԼՂՀ պետակաշինությունը ենթադրում է քաղաքական համակարգի բնականոն արդիականացում: Այս համատեքստում կարևորված է քաղաքական սոցիալականացման, հաղորդակցության, հավաքագրման փոխալսմանավորվածությունը, որի շրջանակներում պետականաշինության համար պատասխանատու են քաղաքական համակարգի բոլոր դերակատաները: Առաջարկված է այս բազմակարգակ գործընթացում արտաքին և ներքին մարտահրավերներին պատասխանել՝ բարձրացնելով լեգիտիմության և ինքնիշխանության մակարդակը:

Քաղաքական համակարգի զարգացման, կերպափոխման և բնականոն արդիականացման կարողությունով է պայմանավորված նոր անկախացած պետության արդյունավետության և հասարակության կենսունակության աստիճանը: Ակնհայտ է, որ արդի քաղաքական զարգացման հիմքում ընկած պոստմոդերն արժեքաբանության տիրույթում մարտահրավերներին անհրաժեշտ է ոչ միայն համարժեք պատասխանել, այլ նաև նետել մարտահրավերներ պետության ինքնիշխանության համար ապահովելով անհրաժեշտ աստիճանակարգային և ցանցային տարածություն: Այս գործընթացում որոշիչ է քաղաքական համակարգի բնականոն արդիականացման հրամայականը՝ հիմնվելով ինչպես փոփոխվող միջավայրի որակական առանձնահատկությունների, այնպես էլ համակարգի ինքնակազմակերպման նոր հատկանիշների բացահայտման վրա: Այս նկատառումներով նպատակահարմար ենք համարում ԼՂՀ պետակաշինությունը դիտարկել որպես քաղաքական համակարգի բնականոն արդիականացման գործընթաց:

Քաղաքական գիտության մեջ տեղ են գտել քաղաքական համակարգի տարբեր բնորոշումներ.

- Հասարակության քաղաքական համակարգը բոլոր ինստիտուտների ընդհանրությունն է, որոնք մասնակցություն են ունենում պետականորեն կազմակերպված իշխանության իրականացման և ձևավորման մեջ:

- Քաղաքական համակարգը քաղաքական ինստիտուտների, հասարակական կառույցների, նորմերի և արժեքների, ինչպես նաև դրանց փոխգործակցության ընդհանրությունն է, որոնց միջոցով իրականացվում է հանրային կառավարումը և պետական իշխանությունը:

• Զաղաքական համակարգը հասարակության քաղաքական կյանքի փոխկապակցված կառույցների ընդհանրությունն է: Որպես այդպիսին այն իր ինստիտուտների միջոցով ապահովում է հասարակության քաղաքական կայունությունը¹: Նշված սահմանումներից ակնհայտ է որ քաղաքական համակարգի կառուցվածքում գերակա են հինգ ենթահամակարգեր՝ **ինստիտուցիոնալ, կարգավորող, ֆունկցիոնալ, հաղորդակցական և գաղափարախոսական**: Պետությունը որպես քաղաքական համակարգի գերակա ինստիտուտ ապահովում է սահմադրական կարգը և հանրային շահով պայմանավորված քաղաքական գործառույթներ է իրականացում: Այս բազմավեկտոր գործառույթներն իրականացվում են պետական ինստիտուտների (պառլամենտ, բյուրոկրատիա, վարչական հաստատություններ և դատարաններ) կողմից²: Տվյալ կառույցները իրականացնում են գործառույթներ, որոնք իրենց հերթին հնարավորություն են տալիս բարձրացնել իշխանության իրականացման մշակույթը շահային խմբերի, քաղաքական կուսակցությունների և այլ կառույցների հետ³: Զաղաքական համակարգի ինստիտուտները պայմանավորված քաղաքական ժամանակով և տարածությամբ կարող են բնականոն արդիականացման երաշխավոր լինեն եթե կարևորեն հետևյալ երեք հիմնական գործոնները.

Քաղաքական սոցիալականացում, որում ներգրավված են ընտանիքը, դպրոցը, գանգվածային լրատվական միջոցները, եկեղեցին և քաղաքական կառուցվածքի բազմազանությունը, որոնք քաղաքականորեն ստեղծում, վերարտադրում, ամրապնդում և կերպափոխում են **արժեքային և շահային կողմնորոշիչները**: Յատկանշական են Տ. Պարսոնսի՝ «մշակութային համակարգը իրականացնում է և պատասխանատու է ինչպես ստեղծագործական վերակազմավորման այնպես էլ օրինակի պահպանման և վերարտադրման գործառույթի համար», և Պ. Բուրդիեի՝ «Յաբիտուսը ապահովում է սոցիալական ինստիտուտների վերարտադրողականությունը: Ինստիտուտի կառուցվածքը ընդգրկվում է անհատի ներքին կառուցվածքում և արդյունքում հետագայում վերարտադրվում և արտահայտվում է նրա գործողություններում⁴»: Վերոնշյալը արտացոլում է համակարգ-համակարգ, համակարգ-միջավայր ամուր փոխգործակցության անհրաժեշտությունը հստակ սահմանված արժեքաբանության և կողմնորոշիչների հիման վրա: **Քաղաքական հաղորդակցությունը** տեղեկատվության շարժն է հասարակության և քաղաքական համակարգի մաս կազմող տարբեր կառուցվածքների տիրույթներում: Այս համատեքստում Կ. Դյոչը քաղաքական համակարգը բնութագրում է որպես տեղեկատվա-

¹ Политическая наука: новые направления Под ред. Р.Гудина и Х.-Д. Клингеманна Науч. Ред. Е.Б. Шестопаля М.: ВЕЧЕ, 1999, с. 45, 56, 74, 89.

² Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор, пер. с англ. А.С.Богдановского, Л.А.Галкиной; Под ред. М.В.Ильина, А.Ю.Мельвиля. — М.: Аспект Пресс, 2002, с. 99

³ Տե՛ս նույն տեղում, էջ 110

⁴ Бурдьё П. Социология политики / Пер. с фр.; сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. — М.: Socio-Logos, 1993,

հաղորդակցական հոսքերի ցանց և առանձնացնում քաղաքական հաղորդակցության երեք հիմնական ձև՝ 1) անձնական, ոչ ֆորմալ (face to face), 2) հաղորդակցություն կազմակերպության միջոցով և 3) հաղորդակցություն ՉԼՄ-ների միջոցով¹:

Քաղաքական հավաքագրում, որը ենթադրում է կադրերի ընտրություն քաղաքական գործունեության իրականացման և պետական պաշտոնների զբաղեցման համար: Այստեղ կարևորվում է ինչպես ինստիտուտների կայացվածության աստիճանը և նրանց գործունեության հիմքում ընկած իրավական և արժեքային կողմնորոշիչները, այնպես էլ հասարակությունում առկա համերաշխության ձևն ու տեսակը:

Յաշվի առնելով վերոնշյալը և այն պրոեկտելով Լեռնային Ղարաբաղի Յանրապետության օրինակի վրա հարկ է փաստել, որ քաղաքակրթությունների խաչմերուկում գտնվող Լեռնային Ղարաբաղի Յանրապետությունը լինելով համաշխարհային տնտեսական կենտրոններից հեռավորության և դժվար հասանելիության, տրանսպորտային ենթակառուցվածքների զարգացման համար անբարենպաստ լեռնային դժվարանցանելի լանդշաֆտի, ընդգծված ցամաքային կլիմայի, սահմանափակ բնական ռեսուրսների, հակամարտության կարգավորված չլինելու պատճառով մշտական պատերազմական իրավիճակում և բազմաթիվ այլ հանգամանքների ու գործոնների առկայության պայմաններում կենսական նշանակություն ունի քաղաքական համակարգի բնականոն արդիականացման ապահովումը, որպես պետության զարգացման և անվտանգության ապահովման կարևորագույն դերակատար:

Քաղաքական համակարգի արդյունավետությունը կախված լինելով միջավայրի և այլ ենթահամակարգերի հետ ռեսուրսների փոխանակման հավասարակշռությունից ենթադրում է ոչ միայն մարտահրավերներին համարժեք պատասխանելու կարողությամբ, այլ նաև քաղաքական համակարգի արդիականացմամբ պայմանավորված մարտահրավերների նետմամբ, որը պետք է ուղեկցվի ստացված արդյունքի ռազմավարական կառավարման հստակ տեսլականով:

Այս համատեքստում ԼՂՀ պետականաշինության գործընթացում քաղաքական համակարգի բնականոն արդիականացումը ընդունելի ենք համարում S. Պարսոնսի AGIL համակարգի շրջանակներում, որտեղ A(adaptation)- ադապտացիա- համակարգի համարժեք արձագանքն է արտաքին միջավայրի պահանջներին, G (goal attainment)- նպատակների իրականացում- համակարգի կողմից նպատակների սահմանումը և դրանց իրականացումն է, I (integration) -ինտեգրացիա - համակարգի բոլոր մասնիկների փոխգործակցության կորդինացումը և L(latency) - լատենտություն - անհատի շահադրդման, մշակութային օրինակի վերարտադրման և պահպանմանն ուղղված գործողությունների ամբողջու-

¹Deutsch K: The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. New York, 1963

թյունը, (Legitimacy) - գործընթացների իրականացում լեգիտիմության շրջանակներում¹:

Իշխանությունը և նրա գործունակությունը, որպես քաղաքական համակարգի կարևորագույն դերակատար կախված է նրա կողմից տիրապետվող ինչպես քանակական և որակական նյութական ռեսուրսներից այնպես էլ քաղաքացիների լոյալության աստիճանից, որտեղ հատկանշական է ԼՂԳ ժողովրդի ինքնորոշման պահանջի բարոյաքաղաքական լեգիտիմությունը պատմական հեռանկարում²:

Քաղաքական համակարգի արդիականացման շրջանակներում հարկ է նշել նաև հասարակությունում երկու չափորոշիչների միաժամանակյա ժողովրդավարացման մասին՝ բնակչության կտրուկ աճի ապահովում և սոցիալական երկխոսության հումանիզացում:

Ամփոփելով շարադրվածը հարկ է նշել, որ քաղաքական համակարգի արդիականացումը, որպես հասարակական կյանքի կազմակերպման, պետության զարգացման և անվտանգության ապահովման գրավական պետք է իրականացվի համագործակցային և ժողովրդավարական արժեքաբանության հիման վրա՝ իշխանության իրականացման վառ արտահայտված լեգիտիմության սկզբունքներով: Քաղաքական փոխակերպումների համատեքստում հայ հասարակությունն արդի մարտահրավերներին նպատակամետ պատասխանելու ակնկալիքով խնդիր ունի նոր գիտելիքներով հարստացնել հանրային և քաղաքական կառավարման գործընթացը՝ բարձրացնելով իշխանության իրականացման մշակույթի լեգիտիմությունը³: Լեգիտիմացումը, որպես բնականոն արդիականացման գործընթաց ընդունելը հայ հասարակությանը հնարավորություն կտա նորմավորել իշխանական հարաբերությունները և սահմանադրաիրավական, և բարոյահոգեբանական կարգի մեջ:

¹Парсонс Т. Система современных обществ/Пер, с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева. Под ред. М.С. Ковалевой. — М.: Аспект Пресс, 1998, 280с

²Օտտո Լուխտերհանդտ. ԼեռնայինՂարաբաղի ինքնորոշման իրավունքը, Մաս 1 <http://diskurs.am/2016/07/854/>

³Մարիամ Մարգարյան Քաղաքական իշխանության լեգիտիմությունը՝ ՀՀ ժողովրդավարական համախմբման գործն, <https://mmmargaryan.wordpress.com/page/2/>

Սուրեն Պետրոսյան

ԼՂՀ ՊԵՏԱԿԱՆԱՇԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՏ ԶԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑ

Հիմնաբառեր՝ Զաղաքական համակարգ, բնականոն արդիականացում, քաղաքական սոցիալականացում, հաղորդակցություն, հավաքագրում, ինքնորոշում

Համաձայն քաղաքական համակարգի հիմնադիր տեսաբան Դ. Խստոնի (1917-2014) ցանկացած քաղաքական համակարգի արժեքային համակարգն ենթարկվելով արտաքին և ներքին ազդեցությունների կերպափոխում է իր «ելքի» և «մուտքի» արդիականացման մեխանիզմները՝ համաձայն քաղաքական մարտահրավերների: Վերջիններիս վերլուծության, բացահայտման և հավասարաժեշտ արձագանքի ու պատասխանի համար Դ, Խստոնը առաջարկեց՝ «Սև արկղ»: Հետագայում քաղաքական համակարգի արդիականացման տեսաբաններ Գ. Ալմոնդը, Կ. Դյոչը, Թ. Պարսոնը մերժելով իստոնյան «սև արկղը» զարգացրեցին համակարգային մոտեցումը՝ պայմանավորված արդի քաղաքական գործընթացների և փոփոխությունների վերլուծության դերային բազմազանության անհրաժեշտությամբ:

Сурен Петросян

ГОСУДАРСТВЕННОЕ СТРОИТЕЛЬСТВО НКР КАК ЕСТЕСТВЕННЫЙ ПРОЦЕСС МОДЕРНИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Ключевые слова: *политическая система, нормальная модернизация, политическая социализация, коммуникация, рекрутирование, самоопределение*

Согласно основателю теории политической системы Д. Истону (1917-2014) система ценностей любой политической системы под воздействием внешних и внутренних воздействий, трансформирует его механизмы модернизации «выхода» и «входа» в соответствии с политическими проблемами. Для их анализа, обнаружения, равной реакции и ответа Истон предложил концепцию «черного ящика». Позже, теоретики модернизации политической системы Г. Алмонд, К. Дойч, Т. Парсонс отвергая "черный ящик" Истона разработали системный подход, который обусловлен необходимостью проанализировать текущие политические процессы.

Suren Petrosyan

**NKR STATE-BUILDING AS A NORMAL MODERNIZATION PROCESS
OF THE POLITICAL SYSTEM**

Keywords: *political system, normal modernization, political socialization, communication, recruitment, self-determination*

According to the founding theorist of the political system D Easton (1917-2014) a value system of any political system being affected by external and internal influences, transforms its "exit" and "entrance" mechanisms of modernization according to political challenges. For their analysis, identification, equal reaction and response Easton proposed the concept of "black box." Later, political system modernization theorists G. Almond, K. Deutsch, T. Parsons rejecting Easton's "black box" developed the systematic approach, driven by the need to analyze the current political processes.